

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تَعْلِيَمَاتُ اجْتِمَاعِي

سال دوم دوره راهنمایی تحصیلی

مرحله دوم تعلیمات عمومی

این کتاب براساس نظرها و پیشنهادهای ارائه شده از سوی صاحبنظران، دیران، سرگروه‌های علوم اجتماعی و دانشآموزان برای چاپ ۱۳۸۶ اصلاح گردیده است.

وزارت آموزش و پژوهش سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

برنامه‌ریزی محتوا و نظارت بر تألیف: دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی

نام کتاب: تعليمات اجتماعی دوم راهنمایی - ۱۲۲

مؤلفان: حسن ملکی، علی انتظاری و محمد مهدی ناصری

ویراستار: افسانه حجتی طباطبائی

آماده‌سازی و نظارت بر چاپ و توزیع: اداره کل چاپ و توزیع کتاب‌های درسی

تهران: خیابان ایرانشهر شمالی - ساختمان شماره ۴ آموزش و پژوهش (شهید موسوی)

تلفن: ۰۹۶۶-۸۸۸۳۱۶۱-۹، دورنگار: ۰۹۸۳-۴۷۴۷۳۵۹، کد پستی:

وبسایت: www.chap.sch.ir

تصویرگر، طراح گرافیک و طراح جلد: طاهره حسن‌زاده

عکاس: زندیاد مهدی محسنی آهوئی، محمدرضا نورمحمدی

صفحه‌آرا: شهرزاد قبیری

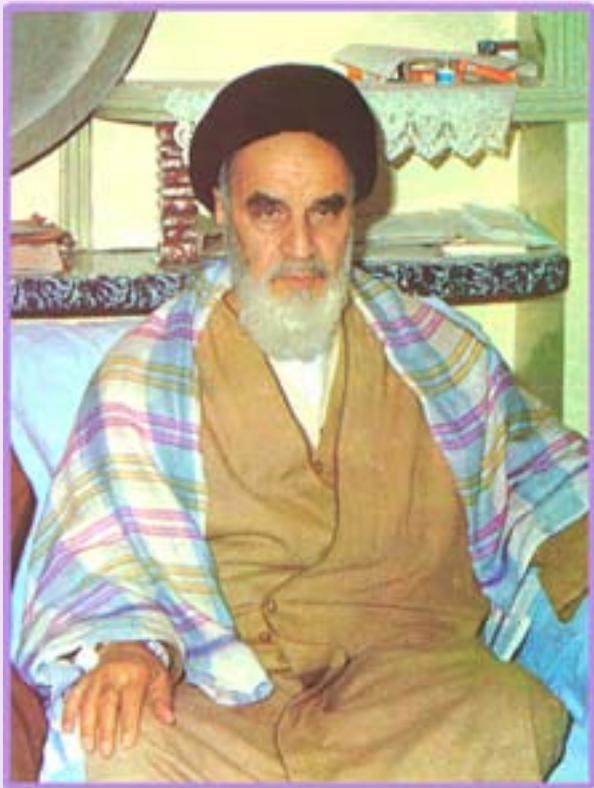
ناشر: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران: تهران - کیلومتر ۱۷ جاده مخصوص کرج - خیابان ۶۱ (داروپخش)

تلفن: ۰۹۶۴-۴۴۹۸۵۱۶۱، دورنگار: ۰۹۶۴-۴۴۹۸۵۱۶۰، صندوق پستی: ۱۳۴۴۵۶۸۴

چاپخانه: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران «سهامی خاص»

سال انتشار: ۱۳۹۱

حق چاپ محفوظ است.

شما جوانان برومند، شما ممحصلین ارجمند که امید من هستید و نوید من
هستید، باید در هر جا که هستید، در هر جایی از ایران که هستید باید بیدار
باشید، با بیداری از حقوق خودتان دفاع کنید.

امام خمینی(ره)

فهرست

فصل اول - گروه، خانواده و مؤسسه

- ۲ درس اول: ما عضو چه گروه‌هایی هستیم؟
۴ درس دوم: چرا مؤسسات مختلف به وجود آمده‌اند؟

فصل دوم - بانک

- ۲۰ درس سوم: چرا با دیگران داد و ستد می‌کنیم؟
۲۵ درس چهارم: بانک در زندگی ما چه نقشی دارد؟

فصل سوم - شهرداری

- ۳۲ درس پنجم: چرا باید محیط‌زیست خود را پاکیزه و زیبا نگهداریم؟
۳۸ درس ششم: شهرداری در زندگی ما چه نقشی دارد؟

فصل چهارم - راهنمایی و رانندگی

- ۴۸ درس هفتم: چرا قوانین و مقررات را رعایت می‌کنیم؟
۵۲ درس هشتم: راهنمایی و رانندگی در زندگی ما چه نقشی دارد؟

فصل پنجم - پست

- ۶۰ درس نهم: چرا با یک دیگر ارتباط برقرار می‌کنیم؟
۶۶ درس دهم: پست در زندگی ما چه نقشی دارد؟

فصل ششم - جمعیت هلال احمر - بیمه

- ۷۴ درس یازدهم: چرا با یک دیگر همدلی می‌کنیم؟
۷۸ درسدوازدهم: چه راه‌هایی برای همدلی با دیگران وجود دارد؟

تشکر و قدردانی

وظیفه‌ی خود می‌دانیم از وزارت خانه‌ها، نهادها یا مؤسسه‌ات زیر که با تکمیل و ارسال
بررسی‌نامه‌ها مؤلفان این کتاب را یاری نمودند، قدردانی کنیم.

- بانک مرکزی جمهوری اسلامی (اداره‌ی آموزش)
- بانک ملی ایران
- بنیاد شهید و امور ایثارگران
- سازمان تأمین اجتماعی
- سازمان جوانان جمعیت هلال احمر
- سازمان حفاظت محیط‌زیست
- سازمان میراث فرهنگی
- شهرداری تهران
- قوه‌ی قضاییه
- کمیته‌ی امداد امام خمینی (ره)
- معاونت راهنمایی و رانندگی نیروی انتظامی
- وزارت دادگستری
- وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات

از همه‌ی صاحب‌نظران، کارشناسان گروه‌های آموزشی درس علوم اجتماعی، معلمان،
اولیا و هم‌چنین دانش‌آموزانی که پس از مطالعه‌ی کتاب، پیشنهادهای ارزنده‌ای برای اصلاح آن
ارائه فرمودند، صمیمانه تشکر می‌کنیم.

مؤلفان

همکاران عزیز

با آرزوی توفيق بيش تر برای شما، ضروري مي دانيم در مورد اهداف و ويزگي هاي كتاب تعليمات اجتماعي سال دوم دوره راهنمایي مواردي را يادآور شويم.

همان طور که اطلاع داريد، آشنا ساختن دانشآموزان با وظایف اجتماعی خود به عنوان شهروندان جامعه، هدف اصلی کتاب های تعليمات اجتماعی را تشکیل می دهد. برای این که دانشآموزان برای يادگیری وظایف اجتماعی خود انگیزه بیشتری پیدا کنند، «نیاز انسان به دیگران» را به عنوان یک محور اصلی زندگی اجتماعی مورد توجه قرار دادیم و هدف های آموزشی را بر این محور اصلی تنظیم کردیم؛ یعنی، اگر محتواي تعليمات اجتماعي دوره راهنمایي را به یک تسبیح شبیه کنیم، «نیاز انسان به دیگری» نخ تسبیح و هدف ها و مفاهیم کتاب، دانه های آن تسبیح اند؛ بر این اساس، در کتاب تعليمات اجتماعي اول راهنمایي، ابتدا نیازمند بودن انسان و سپس ضرورت رفع نیازهای او مطرح شده است و بعد «خانواده» و سپس «گروه» به مثابه دو عاملی که در رفع نیازهای انسان تأثیر اساسی دارند، آموزش داده می شوند. در درس های خانواده و انواع گروه سعی بر این است که دانشآموزان آگاهی یابند که به خانواده و گروهها احتیاج دارند و اگر بخواهند رابطه‌ی سالمی با آن‌ها داشته باشند و نیازهای اجتماعی خود را در فضای سالم برطرف نمایند، باید به وظایف اجتماعی خود نسبت به اعضای خانواده و گروه عمل کنند.

در کتاب تعليمات اجتماعي دوم راهنمایي، سازمان‌ها و نهادهای اجتماعي مختلف جامعه، عامل تأمین کننده نیازهای مختلف انسان‌ها و جامعه معرفی می شوند. در اثر پیچیدگی نیازهای اجتماعي، خانواده و گروه‌های کوچک قادر به رفع نیازهای افراد نیستند و الزاماً سازمان‌های اجتماعي گوناگونی در جامعه به وجود آمده‌اند. هر یک از این سازمان‌ها در برابر مردم وظایفی بر عهده دارند و باید نیازهای خاصی را رفع کنند. در مقابل، مردم (شهروندان جامعه) نیز در برابر سازمان‌ها وظایفی بر عهده دارند. برای این که افراد جامعه بتوانند با هر یک از این سازمان‌ها ارتباط منطقی و سالمی برقرار کنند، باید نسبت به حقوق و وظایف متقابل سازمان‌ها آگاهی لازم را به دست آورند. البته طبیعی است که ما نمی‌توانیم همه‌ی سازمان‌ها و مؤسسات اجتماعي را معرفی کنیم و قصد نداریم که عین اهداف و شرح وظایف هر یک از آن‌ها را در کتاب، مطرح کنیم بلکه با توجه به زمان تدریس و حجم مطالب موردنیاز کتاب، از بین سازمان‌های مختلف، مطالبی را که مستقیماً با یکی از نیازهای اساسی فرد و جامعه ارتباط دارند، برگزیدیم.

درباره‌ی وظایف آن‌ها نیز با توجه به سطح دانش‌آموزان دوره‌ی راهنمایی، مواردی را برشمردیم تا داشت‌آموز با مطالعه‌ی آن‌ها با جایگاه و کارکرد سازمان یا مؤسسه‌ای آشنایی پیدا کند. گفتنی است مطالب مربوط به سازمان‌ها و مؤسسات مطرح شده در کتاب همگی مستند به اطلاعاتی است که از پرسشنامه‌های ارسالی به سازمان‌ها بدست آمده است.

شورای برنامه‌ریزان در تهیه و سازمان‌دهی محتوای این کتاب بر مشارکت دانش‌آموزان در یادگیری مفاهیم اساسی و کسب توانایی برای به کارگیری آن‌ها بسیار تأکید داشته و آن را به مثابه‌ی یک اصل در یادگیری مورد توجه قرار داده است. به همین منظور، فعالیت‌های متنوعی در کتاب گنجانده شده است. این فعالیت‌ها نوعی فرصت یادگیری هستند و مشارکت دانش‌آموزان در انجام دادن آن‌ها موجب یادگیری عمیق‌تر می‌شود. فعالیت‌هایی به شرح زیر در کتاب گنجانده شده است.

۱- در ضمن هر درس، دو فعالیت با عنوانی مختلف مانند بحث و گفت‌وگو کنید، نمونه بیاورید، دلیل بیاورید و ... آمده است. انجام دادن این فعالیت‌ها با نظارت و هدایت شما و مشارکت دانش‌آموزان در جریان گفت‌وگوهای کلاسی میسر می‌شود. در پایان هر درس نیز یک فعالیت در نظر گرفته شده است. این فعالیت‌ها باید در خارج از کلاس به صورت فردی یا گروهی انجام شوند. لازم است دانش‌آموزان دفتر خاصی را به این فعالیت‌ها اختصاص دهند. پیشنهاد می‌شود در هر جلسه به طور اتفاقی از یک یا چند دانش‌آموز بخواهید تا فعالیت خارج از کلاس خود را در کلاس ارائه دهند.

۲- در پایان هر درس، بخش «خلاصه کنید» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش، لازم است دانش‌آموزان هر یک به صورت فردی در خارج از کلاس، نکات مهم و اساسی درس را خلاصه کنند. سپس در جلسه‌ی بعد، با نظارت و هدایت شما این خلاصه‌ها با یک‌دیگر مقایسه و اصلاح شود. برای نمونه، در هر درس یکی از نکات مهم، ذکر شده است. «خلاصه‌نویسی» دانش‌آموزان را وادر می‌کند که درباره‌ی موارد مهم و غیرمهم تصمیم‌گیری کنند و در عین حال، آنان را در سازمان‌دهی و درک عمیق‌تر مفاهیم یاری می‌دهد.

۳- در متن هر درس، در جاهای مناسب سؤالاتی گنجانده شده است. هدف عمدۀ از طرح این سؤالات، برانگیختن کنجکاوی دانش‌آموزان و فعل کردن آن‌ها در یادگیری مفاهیم و مهارت‌ها و رسیدن به هدف‌های مورد انتظار است.

۴- در انتخاب تصاویر و عکس‌ها به قابلیت آن‌ها در آموزش مفاهیم، القای ارزش‌ها و نیز

فعالیت دانشآموزان توجه شده است. توضیحات و سوالاتی که در زیر تصاویر پیش‌بینی شده است، زمینه‌ی لازم را برای فعال کردن دانشآموزان فراهم می‌آورد.

۵ – عنایون اصلی هر درس به صورت سؤال است. این سؤال‌ها می‌توانند زمینه‌ای مناسب را برای فعالیت و مشارکت دانشآموزان ایجاد کنند. ضمناً عنوان بخشی از بعضی درس‌ها، به انتخاب دانشآموزان تعیین می‌شود. انتخاب این عنوان‌ها بهتر است به صورت گروهی و با مشارکت دانشآموزان انجام پذیرد.

۶ – در پایان هر درس، بخش «پرسید و پاسخ دهید» وجود دارد. برای انجام دادن این بخش لازم است دانشآموزان به صورت فردی خارج از کلاس و بعد از مطالعه‌ی مجدد مطالب، چند سؤال اساسی درباره‌ی آن مطرح کنند و خود به این سؤالات پاسخ دهند. این فعالیت نیز باید تحت نظارت شما انجام شود. اهداف فصل‌ها و درس‌های مندرج در کتاب درسی و کتاب راهنمای معلم، شما را در کار هدایت دانشآموزان یاری می‌دهد.

همکاران محترم توجه داشته باشند که هر یک از فعالیت‌های یاد شده می‌تواند در ارزش‌یابی مستمر این درس مورد توجه قرار گیرد؛ زیرا همان‌طور که می‌دانید، در این نوع ارزش‌یابی، میزان مشارکت دانشآموزان در بحث‌های گروهی، همکاری آن‌ها در کار گروهی، انجام دادن فعالیت‌ها، داشتن دفتر کار منظم، پرسش‌های کلاسی (کتبی و شفاهی) و ... هر یک با نظر شما دارای امتیاز خاصی است.

از همکاران محترم که همواره ما را از نظرها و پیشنهادهای خود بهره‌مند ساخته‌اند، درخواست می‌گردد، نظریات خود را درباره‌ی این کتاب نیز برای ما بفرستند. اعتقاد راسخ داریم که ارتباط بیش‌تر و نزدیک‌تر با شما یکی از عوامل اصلی بهبود برنامه‌های درسی است. در این راستا می‌توانید از طریق سایت گروه علوم اجتماعی دفتر برنامه‌ریزی و تألیف کتاب‌های درسی به آدرس :
<http://social.sciences-dept.talif.sch.ir> نیز اقدام نمایید.

والدین محترم

کتابی که در مقابل شماست، با شیوه و مطالبی نو برای آموزش فرزندان شما تهیه شده است. در درس‌های مختلف این کتاب تلاش ما در جهت ایجاد ارتباط لازم میان خانه و مدرسه بوده است؛ بر این اساس، بسیاری از فعالیت‌های یادگیری فرزند شما لازم است با همکاری شما والدین محترم انجام پذیرد. در این گونه موارد، از دانش آموز خواسته شده است که برای انجام دادن فعالیت‌ها از پدر، مادر یا دیگر اعضای خانواده کمک بگیرد.

هدف ما در ایجاد این ارتباط در سه محور خلاصه می‌شود:

- ۱- دانش آموز به عنوان عضوی از جامعه با وظایف خود در ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای اجتماعی بیشتر آشنا می‌شود و در این جهت به صلاحیت اجتماعی لازم دست می‌یابد.
- ۲- بعضی مهارت‌های اجتماعی مانند توانایی برقراری ارتباط با دیگران، شرکت در گفت‌وگوها، استدلال، مشاوره و همکاری در او تقویت می‌شود و بدین وسیله می‌تواند در جامعه‌ی بزرگ‌تر، راههای کسب موفقیت را سریع‌تر و بهتر کشف کند.
- ۳- از آنجا که در فعالیت‌های پیشنهاد شده در کتاب، دانش آموز پدر و مادر را پشتیبان و همراه خود می‌بیند، یادگیری در او با تأثیر و کارایی بیشتری صورت می‌گیرد.
بنابر دلایل بالا، از والدین محترم تقاضا می‌کنیم که در درس‌های مختلف و به ویژه در مواردی که دانش آموز برای انجام دادن فعالیتی به کمک شما نیاز دارد، او را تا حد امکان راهنمایی کنید و با وی همراه و همگام باشید.
امیدواریم که به خواست خدا و با یاری شما در امر تربیت اجتماعی دانش آموزان عزیز گام‌های مؤثری برداریم.

محل امضای والدین

دانش آموزان عزیز

کتاب تعلیمات اجتماعی سال اول راهنمایی را در سال گذشته خواندید. آیا به نظر شما کتاب مفیدی بود؟ آیا مطالب آن به درد زندگی شما می‌خورد؟ آیا فهم مطالب کتاب برای شما آسان بود؟ آیا از تصاویر کتاب خوشنان آمد؟ ما سوالات زیادی از شما داریم که اگر شما به آن‌ها جواب دهید، می‌توانیم کتاب درسی مناسبی برای شما بنویسیم؛ بنابراین، از شما عزیزان می‌خواهیم گاهی برای ما نامه بنویسید و از کتاب بگویید. می‌توانید آدرس ما را از معلم خود سؤال کنید. به هر حال در سال گذشته، یاد گرفتید که انسان موجودی نیازمند است و نیازهای مادی و معنوی دارد. دانستید نخستین گروهی که نیازهای انسان را تأمین می‌کند، اعضای خانواده است. بعد از خانواده انسان در بعضی گروه‌ها عضویت پیدا می‌کند و به کارهای گروهی مشغول می‌شود. اعضای گروه با همکاری نیازهای یک‌دیگر را رفع می‌کنند و زندگی کردن با دیگران را به افراد می‌آموزند. شما هم به تدریج بزرگ می‌شوید و در جامعه‌ی بزرگ‌تر عضویت پیدا می‌کنید. خانواده و گروه‌های همسالان نمی‌توانند نیازهای شما را برطرف کنند. خانواده می‌تواند لباس و غذای شما را تأمین کند اما قادر نیست علم و دانشی را که برای زندگی آینده‌ی خود به آن احتیاج دارید، به شما بدهد. خانواده می‌تواند در درون خانه نظم به وجود بیاورد اما نمی‌تواند در خیابان‌ها مراقب عبور و مرور ماشین‌ها و عابران پیاده باشد و نظم را در جامعه به وجود آورد. خانواده می‌تواند با یکی از اعضای خانواده که مشکلی دارد، همدردی و همدلی کند و او را یاری نماید ولی نمی‌تواند به تنهایی به کمک آسیب‌دیدگان از سیل و زلزله و امثال این‌ها بشتابد. خانواده‌ی شما می‌تواند در درون خانه امنیت ایجاد کند اما قادر نیست به تنهایی جلوی ظالمان، فاسدان و قانون‌شکنان را بگیرد و در جامعه امنیت به وجود آورد. به طورکلی، خانواده‌ها برای تربیت انسان‌هایی سالم و خدا برپست خدمات زیادی می‌کشند ولی نمی‌توانند همه‌ی نیازهای زندگی امروزی انسان را برطرف کنند؛ بنابراین، به تدریج در جامعه‌های مختلف، سازمان‌ها و مؤسسات و ادارات گوناگونی به وجود آمده‌اند تا به این نیازها پاسخ گویند. این سازمان‌ها در ابتدا شکل ساده‌ای داشته‌اند ولی به تدریج کامل‌تر و پیچیده‌تر شده‌اند.

آنلایی افراد جامعه با مؤسسات اجتماعی مهم و شناخت وظایف و نقش افراد در برابر مؤسسات باعث می‌شود که بین افراد جامعه و مؤسسات رابطه‌ی صحیحی به وجود آید و نیازهای اقتصادی و اجتماعی به شکل بهتری رفع شوند. با توجه به این امر مهم انتظار داریم شما پس از مطالعه‌ی کتاب تعلیمات اجتماعی دوم راهنمایی با موارد زیر آشنا شوید.

۱- حد توانایی خانواده در رفع نیازهای انسان.

۲- چگونگی پیچیده شدن زندگی اجتماعی و به وجود آمدن نیازهای اجتماعی جدید.

۳- ناتوانی خانواده در رفع نیازهای اساسی زندگی اجتماعی.

۴- مؤسسات و سازمان‌های اجتماعی مهم که در رفع نیازهای انسان نقش مهمی دارند.

برای این که بتوانید بیشتر و بهتر از این کتاب استفاده کنید، چند نکته‌ی مهم را یادآوری می‌کنیم.